

CHEIRACANTHIUM MONTANUM L. KOCH, 1877 (ARANEAE, MITURGIDAE) VAN HET KOOTWIJKERZAND

Bep Roelofs-Ditters

Abelenlaan 1, 5271 RN Sint-Michielsgestel (b.roelofs@hetnet.nl)

ABSTRACT

***Cheiracanthium montanum* L. Koch, 1877 (Araneae, Miturgidae) on the Kootwijkerzand.**

The spiders captured during an inventory with pitfall traps of the characteristic geomorphologic processes, plant and animal species of seven inland drift sand areas in the Netherlands in the period 2007-2008 have already been published. Among the spiders two females of *Cheiracanthium montanum* L. Koch, 1877 have been found. The species is new for the Dutch fauna and the specimens are described and commented upon here. An outline is given of the habitat and of the other species in the same traps on the Kootwijkerzand. Attention is paid to the period of maturity of several species.

Key words: *Cheiracanthium montanum*, drift sands, spider fauna, maturity

INLEIDING

In de vorige aflevering van SPINED (Roelofs-Ditters et al. 2011) werd melding gemaakt van de eerste vondst in Nederland van de soort *Cheiracanthium montanum* L. Koch, 1877.

Twee vrouwtjes werden gevangen in het Kootwijkerzand, een van de zeven stuifzandgebieden die door Marijn Nijssen in de jaren 2006-2009 uitgebreid zijn onderzocht (Nijssen *et al.* 2010). De soort is nog niet in de zes andere onderzochte stuifzandgebieden aangetroffen. De naamgeving volgt de Fauna Europaea database (Van Helsdingen 2011). In dit artikel wordt nader ingegaan op de soort zelf en op de andere spinnen, die in dit gebied in dezelfde periode zijn gevangen. Aandacht wordt ook besteed aan de lokatie van de potvallen waarin beide exemplaren werden aangetroffen.

Naast de fauna zijn in genoemd onderzoek ook de geomorfologische processen en vegetatie in kaart gebracht. Op grond van de resultaten zijn adviezen geformuleerd voor een zo succesvol mogelijk herstel en beheer van stuifzandgebieden. Deze bevindingen zijn inmiddels gepubliceerd (Fanta, Josef & Siepel, Henk, eds, 2010).

CHEIRACANTHIUM MONTANUM L. KOCH, 1877

Vroeger werd *C. montanum* gerekend tot de familie Clubionidae, maar het genus *Cheiracanthium* is nu ondergebracht bij de Miturgidae. In tegenstelling tot de Clubionidae hebben *Cheiracanthium*-soorten geen foveale groeve in het prosoma en is het eerste potenpaar duidelijk langer dan het tweede.

Cheiracanthium montanum is een palearctische soort, volgens sommigen mogelijk een variëteit van *C. erraticum* (Heimer & Nentwig 1991). Vondsten zijn bekend uit België, Bulgarije, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Italië, Litouwen, Macedonië, Polen, Roemenië, Rusland, Slowakije, Tsjechië, Zwitserland, en nu dus in Nederland (Van Helsdingen 2011). De soort is gemeld uit Griekenland van bloemrijke weiden op het eiland Chios (Russell-Smith *et al.* 2011). In België staat *C. montanum* op de Rode Lijst (Maelfait 1998). Ze is daar onder andere in de Kempen aangetroffen en dan is het niet zo heel ver naar Nederland. Vraag is alleen waarom *C. montanum* wel in het Kootwijkerzand en niet in bijvoorbeeld het dichterbij België gelegen Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen of in de Limburgse Maasduinen is aangetroffen. Of in het, nabij het Kootwijkerzand gelegen, Otterlose Zand.

De soort leeft en jaagt in lage struiken. De Nederlandse naam 'Boomspoorspin' is dus enigszins misleidend, maar de naam 'Heidespoorspin' was al vergeven aan *C. erraticum*. De woonspinsels zijn te vinden in grashalmen of andere plantendelen. Exemplaren van deze soort komen zelden voor op de bodem of onder stenen. De lokatie moet wel droog en zonnig zijn. Ze leven in open en meestal droge habitats als weiden, heiden, duinen en bosranden. Ze zijn nachtactief. Volwassen vanaf mei.

Bekend is dat *Cheiracanthium*-soorten, evenals vele Clubionidae, snel bijten; het gif is cytotoxisch, de wondjes zijn pijnlijk maar genezen spontaan.

Beide exemplaren van *C. montanum* voldoen volledig aan de beschrijving en tekening van Roberts (Roberts 1993, 1998). De lichaamslengte varieert bij vrouwtjes van 5,4-6 mm. De melding op de website Spinnen Europas (Nentwig *et al.* 2011) van 2.5-2.8 mm moet een vergissing zijn; hiermee wordt waarschijnlijk de lengte van het prosoma bedoeld.

De kleur is geelgroen met een vage achterlijfstekening in de hartstreek, aflopend naar de spintepels. De vulva met invoergangen in eenvoudige bogen is bij beide exemplaren uitwendig duidelijk te zien. Een genitaalpreparaat was niet nodig.

HET KOOTWIJKERZAND

Dit in Gelderland op de Veluwe gelegen natuurreservaat is circa 700 hectare groot en is onderdeel van Boswachterij Kootwijk van Staatsbosbeheer. Het is de grootste zandverstuiving van Europa. Heel actief wordt geprobeerd het gebied open en dynamisch te houden, door plaggen, fresen en boskap. Het ligt westelijk in een deel van de provincie met veel stuifzandgebieden.

De potvallen (Ø 12 cm) werden evenredig verdeeld over de aanwezige vegetatietypen in het gebied geplaatst. Ze bevatten als dodings- en conserveringsvloeistof een 4%-formaline-oplossing met een druppel vloeibare zeep. Er werden dakjes boven de potten geplaatst om inregenen en inloop van grotere dieren te voorkomen. Er werden 7 series van 5 potvallen geplaatst. Ze hebben in 6 perioden van 2 weken vangklaar gestaan.

In een landschap in beweging met diersoorten die zich verplaatsen heeft het vermelden van de meegeleverde coördinaten zo lang na vaststellen hiervan wellicht weinig zin. Door de dynamiek veranderen de vindplaatsen immers snel van karakter. Volledigheidshalve worden ze hier toch vermeld voor de twee vallen waarin *C. montanum* is aangetroffen:

- Potval 3 : AC 181.40 - 464.58 (UTM U31 FT897836; E 6 89.73 - N 57 83.64)
- Potval 6 : AC 181.62 - 464.00 (UTM U31 FT900831; E 6 89.97 - N 57 83.07).

Ecocodes geven bij benadering aan in welke omgeving diersoorten aangetroffen zijn. De IPI-code (beschrijving van het vegetatiepatroon, Van Duuren 2005) is bij de lokatie van alle zeven potten vastgesteld op 233, dwz. open gebieden buiten de agrarische produktiesfeer heidegebied - zandverstuivingen.

Ook de uitgebreidere EIS-codes (Van Tol 1986) kunnen geen exacte biotoopomschrijving geven. Ze luiden voor pot 3: 73373981 - buntgras spatrosie - en voor pot 6: 49373981 - haarmos gesloten. Dit betekent dat beide potten stonden in een zandige, losse en droge bodem in eenvormige, soortenarme vegetaties in grove patronen. Pot 3 stond in een kaal gedeelte van de zandverstuiving. Met dien verstande, dat er soms plaatselijk tot 30% buntgras kan staan. Pot 6 was ingegraven in een heidegebied met korstmossen en/of buntgras, maar het kan zijn dat men hier en daar vrijwel geen struikheide of korstmossen vindt. Beide lokaties voldoen wel aan de habitat-eisen die in de literatuur aan *C. montanum* worden toegeschreven.

Beide exemplaren zijn in de eerste periode gevangen; de potvallen hebben toen vangklaar gestaan van 2 tot 16 april 2007. In de potten 3 en 6 zijn in totaal respectievelijk 67 en 68 exemplaren gevangen. Met ruim 6% scoorden deze twee vallen hiermee op een na laagste vergeleken met de potvallen op andere lokaties in het Kootwijkerzand.

In beide potten zijn behalve *C. montanum*, ook *Arctosa perita* (Latreille, 1799) en *Zelotes longipes* (L. Koch, 1866) aangetroffen, die beide in dit biotoop thuishoren. Bovendien *Philodromus fallax* Sundevall, 1833, die zeker niet algemeen is en vrijwel uitsluitend voorkomt in kustduinen (Hänggi *et al.* 1995; Roberts, 1998). Verder in pot 3 de meer algemene soorten *Erigone dentipalpis* (Wider, 1834), *Oedothorax fuscus* (Blackwall, 1834), *Pardosa nigriceps* (Thorell, 1856) en *Steatoda albomaculata* (De Geer, 1778). In pot 6 werd *C. montanum* vergezeld door *Alopecosa fabrilis* (Clerck, 1757), *Crustulina guttata* (Wider, 1834), *Micrargus herbigradus* (Blackwall, 1854), *Microneta viaria* (Blackwall, 1841), *Pardosa lugubris* (Walckenaer, 1802), *Tiso vagans* (Blackwall, 1834) en *Xysticus ferrugineus* Menge, 1876.

DISCUSSIE

Wat betreft het tijdstip van de vangst valt op, dat dit voor *C. montanum* wat vroeg uitvalt. Algemeen wordt in de literatuur gemeld dat deze soort in de zomer volwassen is. Nu blijkt de maand april 2007 uitzonderlijk warm en droog te zijn geweest, de droogste en zonnigste ooit. Ook maart was veel te warm. Een hogedrukgebied lag weken boven Nederland en andere delen van Europa (KNMI). Dit kan, bij een voldoende aanbod van geschikte prooi, invloed hebben gehad op de snelle ontwikkeling.

Op de andere lokaties in het Kootwijkerzand, en ook in de andere stuifzandgebieden, zijn meerdere soorten gevangen die eigenlijk 'te vroeg' volwassen zijn. Maar bespreking hiervan valt buiten het kader van dit artikel.

LITERATUUR

- Duuren, L. van 2005. Interprovinciale inventarisatie-eenheden (IPI's) voor floristisch, vegetatiekundig en hydrobiologisch onderzoek. – Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.
- Hänggi, A., E. Stöckli & W. Nentwig 1995. Lebensräume Mitteleuropäischer Spinnen. – Centre suisse de cartographie de la faune, Neuchâtel.
- Heimer, S. & W. Nentwig 1991. Spinnen Mitteleuropas. – Parey, Berlin/Hamburg.
- Helsdingen, P.J. van 2011. Araneae. Fauna Europaea Database, Version 2011.2. – www.european-arachnology.org.
- KNMI – www.knmi.nl/klimatologie.
- Maelfait *et al.*, 1998. INBO, Rode Lijsten/Spinnen. (www.inbo.be).
- Nentwig, W., Blick, T., Gloor, D., Hänggi, A., & Kropf, C.. Spinnen Europas. Versie 6.2011. – www.araneae.unibe.ch.
- Nijssen, M., Riksen, M., Sparrius, L., Bijlsma, R.J., Burg, A. van den, Dobben, H. van, Jungerius, P., Ketner-Oostra, R., Kooiman, A., Kuiters, L., Swaay, C. van, Turnhout, C. van & Waal, R. de. 2010. Onderzoek naar effectgerichte maatregelen voor het herstel en beheer van stuifzanden. – In opdracht van Directie Kennis Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.
- Nijssen, M. & H. Siepel, 2010. The characteristic fauna of inland drift-sands. In: Inland drift sand landscapes, Fanta, J. & H. Siepel (eds) (– KNNV Uitgeverij.)

- Roelofs-Ditters, B. & M. Nijssen 2011. Spinnen van zeven Nederlandse stuifzandgebieden. – SPINED 30: 2-8.
- Roberts, M.J. 1993. The Spiders of Great Britain and Ireland (Compact Edition). – Harley Books, Colchester.
- Roberts, M.J. 1998. Spinnengids (vertaald en bewerkt door A. Noordam). – Tirion, Baarn.
- Russell-Smith, A., R. Allison, M. Askins, W. Blumsom, R. Snazell & C. Spilling 2011. A provisional checklist and gazetteer of the spiders of Chios, Greece (Arachnida: Araneae). – Bulletin of the British Arachnological Society 15: 133-167.
- Tol, J. van, 1986. Handleiding en atlas voor het meewerken aan entomologische projecten in het kader van de European Invertebrate Survey-Nederland. – EIS-Nederland, Leiden.

RECENTE WIJZIGINGEN IN NOMENCLATUUR

Peter J. van Helsdingen

European Invertebrate Survey – Nederland, Postbus 9517, 2300 RA Leiden (helsdingen@naturalis.nl)

ABSTRACT

The latest nomenclatorial changes are listed, together with the former allocations: *Eurocoelotes* Wang, 2002 is a junior synonym of *Inermocoelotes* Ovtchinnikov, 1999. The genera *Coelotes* Blackwall, 1841 and *Inermocoelotes* Ovtchinnikov, 1999 are transferred from the Amaurobiidae to the Agelenidae.

Key words: *Coelotes*, *Inermocoelotes*, nomenclature

Er zijn dit keer nauwelijks nomenclatorische of taxonomische veranderingen te melden voor ons land, alleen verschuivingen. *Eurocoelotes* Wang, 2002 is volgens Mikhailov (Mikhailov 2010) een jonger synoniem van *Inermocoelotes* Ovtchinnikov, 1999. De enige Nederlandse soort uit dit genus is *Inermocoelotes inermis* (L. Koch, 1855). De genera *Coelotes* Blackwall, 1841 en *Inermocoelotes* Ovtchinnikov, 1999 zijn op aanwijzing van Miller et al. (2010) weer overgebracht naar de Agelenidae. Deze genera werden indertijd door Wunderlich (Wunderlich 1986) naar de Amaurobiidae verhuisd omdat zij volgens hem meer verwant waren aan *Amaurobius* C.L. Koch, 1837 dan aan *Agelena* Walckenaer, 1805. Ouderen onder ons zullen zich herinneren dat beide genera voor 1986 ook in de Agelenidae zaten, vandaar mijn “weer overgebracht”. Klassificatie blijft subjectief. De hier genoemde veranderingen werden geëxtraheerd uit Platnick’s World Spider Catalog (Platnick 2011). De wijzigingen zijn in de catalogus van de Nederlandse spinnen doorgevoerd.

Geldige naam	Oude naam
AMAUROBIIDAE	AGELENIDAE
<i>Coelotes atropos</i> (Walckenaer, 1830)	<i>Coelotes atropos</i> (Walckenaer, 1830)
<i>Coelotes terrestris</i> (Wider, 1834)	<i>Coelotes terrestris</i> (Wider, 1834)
<i>Eurocoelotes inermis</i> (L. Koch, 1855)	<i>Inermocoelotes inermis</i> (L. Koch, 1855)

LITERATUUR

- Mikhailov, K. G. 2010. *Inermocoelotes* Ovtshinnikov, 1999, a valid genus (Aranei: Amaurobiidae: Coelotinae). – Arthropoda Selecta 19: 101-102.
- Miller, J. A., C. E. Griswold & C. R. Haddad 2010. Taxonomic revision of the spider family Penestomidae (Araneae, Entelegynae). – Zootaxa 2534: 1-36.
- Platnick, N. I. 2011. The world spider catalog. American Museum of Natural History.
<http://research.amnh.org/iz/spiders/catalog> [Version 12.0]
- Wunderlich, J. 1986. Spinnenfauna gestern und heute: Spinnen in Bernstein und ihre heute lebenden Verwandten. – Quelle & Meyer, Wiesbaden.

